

Η Σχέση Ανταγωνισμού και Καινοτομίας κατά την Οικονομική Κρίση και οι Επιπτώσεις της στις Αναπτυξιακές Διαρθρωτικές Μεταρρυθμίσεις των Αγορών

11/2016

Γεώργιος Πετρόπουλος

Υποψήφιος Διδάκτορας, Οικονομική Σχολή Τουλούζης,
Πανεπιστήμιο Τουλούζης I, Γαλλία
Ερευνητικό μέλος του Ινστιτούτου Bruegel

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ
CRISIS ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ
OBSERVATORY

Πρωτοβουλία: Initiated by:

Υποστήριξη: Supported by:

Copyright © 2016

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ)¹ & Ιωάννα Χριστοδουλάκη

Λεωφ. Βασιλίσσης Σοφίας 49, 10676, Αθήνα

Τηλ: (+30) 210 7257110-1, fax: (+30) 210 7257114,

e-mail: eliamep@eliamep.gr,

url: www.eliamep.gr

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος

Η Σχέση Ανταγωνισμού και Καινοτομίας κατά την Οικονομική Κρίση και οι Επιπτώσεις της στις Αναπτυξιακές Διαρθρωτικές Μεταρρυθμίσεις των Αγορών

του Γεώργιου Πετρόπουλου

Ο Γεώργιος Πετρόπουλος γεννήθηκε στην Θεσσαλονίκη και σπούδασε φυσική, αστροφυσική και οικονομικά. Είναι ερευνητής του ινστιτούτου Bruegel στις Βρυξέλλες. Η έρευνά του εστιάζει στην ψηφιακή οικονομία, την βιομηχανική οργάνωση, τις πολιτικές ανταγωνισμού των αγορών και οικονομικής ανάπτυξης. Οι εργασίες του έχουν γίνει αποδεκτές από μεγάλο αριθμό συνεδρίων στην Ευρώπη, Αμερική και Αφρική. Έχει βραβευτεί ως ο καλύτερος βοηθός διδάσκοντα στην οικονομική σχολή της Τουλούζης. Η ερευνητική του δουλειά πάνω στην σχέση ανταγωνισμού και καινοτομίας έχει αναγνωριστεί ως μία από τις καλύτερες διδακτορικές ερευνητικές εργασίες από το συνέδριο EARIE 2015. Είναι ο ιδρυτής του φοιτητικού περιοδικού TSEconomist, στο οποίο διετέλεσε και εκδότης κατά το παρελθόν.

---

¹ Το ΕΛΙΑΜΕΠ δεν υιοθετεί ως ίδρυμα πολιτικές θέσεις. Καταβάλλει μάλιστα προσπάθεια να παρουσιάζονται στα πλαίσια των εκδηλώσεων του και στο μέτρο του δυνατού όλες οι υπάρχουσες απόψεις. Υπό το πρίσμα αυτό, οι αναλύσεις και οι γνώμες που δημοσιεύονται στις σελίδες του θα πρέπει να αποδίδονται αποκλειστικά στους συγγραφείς και να μην θεωρούνται ότι αντιπροσωπεύουν απαραίτητα τις απόψεις του ιδρύματος, του διοικητικού συμβουλίου του, της διεύθυνσης ή των κατά περίπτωση και καθ' οιονδήποτε τρόπο συνεργαζομένων φορέων.

Περιεχόμενα

I. Εισαγωγή.....	5
II. Η σχέση ανταγωνισμού και καινοτομίας.....	8
III. Προτάσεις για μεταρρυθμίσεις	13
IV. Σύνοψη	17
Βιβλιογραφία	18

Περίληψη

Το άρθρο αυτό σχολιάζει την σχέση ανταγωνισμού και καινοτομίας, όπως αυτή διαμορφώνεται κατά τις περιόδους οικονομικών κρίσεων. Στην συνέχεια, σχολιάζει τις επιπτώσεις μεταρρυθμιστικών πολιτικών που έχουν ως πυρήνα την αύξηση του ανταγωνισμού των αγορών στις ιδιωτικές πρωτοβουλίες για επενδύσεις και στην οικονομική ανάπτυξη.

Λέξεις Κλειδιά:

Καινοτομία, οικονομική ανάπτυξη, ανταγωνισμός

I. Εισαγωγή

Στο άρθρο αυτό αναλύω την σχέση ανταγωνισμού και καινοτομίας λαμβάνοντας υπόψη όχι μόνο την επίδραση του ανταγωνισμού στα κίνητρα των επιχειρήσεων για καινοτόμες επενδύσεις (η οποία άλλωστε έχει μελετηθεί εμπειριστατωμένα και πολύπλευρα από την ακαδημαϊκή βιβλιογραφία) αλλά και την επίδρασή του στην δυνατότητα των επιχειρήσεων να συγκεντρώσουν τα απαραίτητα κεφάλαια για τέτοιες επενδύσεις, η οποία από όσο γνωρίζω δεν έχει μελετηθεί μέχρι τώρα. Η μελέτη της ανωτέρω σχέσης υπό το νέο πρίσμα της επίδρασης του ανταγωνισμού στη δυνατότητα των επιχειρήσεων να συγκεντρώσουν επενδυτικά κεφάλαια εμπεριέχει νέα και ενδιαφέροντα ευρήματα που επιτρέπουν τη σύνδεση της πραγματικής οικονομίας με τη δυνατότητα πρόσβασης σε πηγές χρηματοδότησης. Το βασικό μήνυμα που προκύπτει είναι ότι οι προτεινόμενες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις των αγορών πρέπει να εμπεριέχουν διεξοδικές μελέτες για το πώς θα επηρεάσουν την πρόσβαση των εταιριών σε κεφάλαια για καινοτόμες επενδύσεις αν το βασικό ζητούμενο είναι η έξοδος από την ύφεση και η ανάπτυξη.

Η έρευνα και καινοτομία είναι θεμέλιος λίθος για την ανάπτυξη². Επομένως, περισσότερες ιδιωτικές πρωτοβουλίες για επενδύσεις στην καινοτομία είναι μονόδρομος για την ανάπτυξη της οικονομίας. Η εταιρική καινοτομία έχει να κάνει είτε με την βελτίωση των προϊόντων και υπηρεσιών (π.χ. της ποιότητάς τους) ώστε αυτά να γίνουν πιο ελκυστικά για τους καταναλωτές, είτε με την βελτίωση της τεχνολογίας που χρησιμοποιείται κατά την παραγωγική διαδικασία έτσι ώστε να αυξηθεί η απόδοση της και να μειωθεί το κόστος παραγωγής.

Το καίριο ερώτημα επομένως είναι αν αυξάνοντας την ανταγωνιστικότητα των αγορών, μπορούμε να ωθήσουμε τις επιχειρήσεις σε περισσότερη έρευνα και καινοτομία. Δύο είναι οι βασικές θέσεις που έχουν διατυπωθεί από διεθνή βιβλιογραφία για το πώς η ανταγωνιστικότητα επηρεάζει τα κίνητρα των επιχειρήσεων για καινοτομία. Και οι δύο υποστηρίζουν ότι η μεταξύ τους σχέση είναι δυναμική και εξαρτάται από τα οφέλη που απορρέουν από καινοτόμες επενδύσεις σε συνάρτηση με το βαθμό του ανταγωνισμού στην αγορά³.

Σύμφωνα με την πρώτη, η οποία διατυπώθηκε από τον νομπελίστα οικονομολόγο Kenneth Arrow (1962) αναφέρεται ως το «φαινόμενο της αντικατάστασης» και υποστηρίζει ότι η αύξηση του ανταγωνισμού μειώνει το κέρδος και οδηγεί τις επιχειρήσεις στο να θέλουν να βελτιώσουν την θέση τους στην αγορά με το να καινοτομήσουν και να αυξήσουν τα κέρδη τους «ξεφεύγοντας» με αυτό τον τρόπο από το χαμηλό κέρδος λόγω ανταγωνισμού. Επομένως, όσο αυξάνει ο

² Αυτή είναι μία γενική παραδοχή που θεωρείται δεδομένη από τον επίσημο δείκτη καινοτομίας, Innovation Scorecard, της Ευρωπαϊκής ένωσης.

³ Με άλλα λόγια, η οικονομική βιβλιογραφία επικεντρώνεται στο πώς ο ανταγωνισμός επηρεάζει τα κίνητρα για καινοτομία, δηλαδή την διαφορά στο κέρδος της επιχείρησης όταν αυτή καινοτομεί και όταν δεν καινοτομεί.

ανταγωνισμός, τόσο περισσότερο οι επιχειρήσεις θέλουν να καινοτομήσουν για να αντικαταστήσουν την χαμηλή κερδοφορία τους πριν την καινοτομία, με υψηλότερο κέρδος μετά την καινοτομία επένδυση. Ο Arrow καταλήγει ότι το πλέον ανταγωνιστικό περιβάλλον είναι αυτό που δίνει τα μεγαλύτερα κίνητρα για καινοτομία και ότι θα πρέπει να κάνουμε τις αγορές όσο πιο ανταγωνιστικές γίνεται αν θέλουμε επενδύσεις που θα φέρουν την ανάπτυξη.

Από την άλλη, ο οικονομολόγος Joseph Schumpeter (1934, 1942), με την θεωρία της «δημιουργικής καταστροφής» υποστηρίζει ότι τα μονοπώλια και εταιρίες με μεγάλο μερίδιο στην αγορά (καταστάσεις που αντιστοιχούν σε χαμηλό ανταγωνισμό) έχουν το μεγαλύτερο κίνητρο για καινοτόμες επενδύσεις γιατί έτσι προστατεύουν την μονοπωλιακή τους θέση και αποθαρρύνουν τους δυνητικούς ανταγωνιστές από το να εισέλθουν στην αγορά⁴.

Οι ερευνητικές μελέτες που ακολούθησαν και οι οποίες προσπάθησαν να αξιολογήσουν τις δύο αυτές εκ διαμέτρου αντίθετες θέσεις δεν κατάφεραν να καταλήξουν σε ομοφωνία ως προς την επίδραση του ανταγωνισμού στα κίνητρα για εταιρική καινοτομία. Άξια αναφοράς είναι η μελέτη των Aghion, Bloom, Blundell, Griffith και Howitt (2005) η οποία «παντρεύει» τις δύο αυτές θέσεις σε ένα θεωρητικό και εμπειρικό μοντέλο όπου η σχέση ανταγωνισμού και καινοτομίας είναι θετική σε οικονομίες με μεγάλες εταιρικές συγκεντρώσεις και αρνητική σε ανταγωνιστικές οικονομίες.

Παρόλα αυτά, η οικονομική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης έδειξε κατά το παρελθόν να υποβαθμίζει τις αρνητικές επιπτώσεις του ανταγωνισμού. Ενδεικτικά, κατά τη σύνοδο κορυφής της Λισαβόνας το Μάρτιο του 2000, οι ηγέτες των κυβερνήσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμφώνησαν σ' ένα νέο στρατηγικό στόχο για την Ευρωπαϊκή Ένωση, «να την αναδείξουν στην ανταγωνιστικότερη οικονομία του κόσμου έως το 2010». Από τότε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει εγκρίνει ποικίλες νομοθετικές διατάξεις στον οικονομικό τομέα για την ενίσχυση του ανταγωνισμού, οι οποίες κυρίως αποσκοπούν:

- i) στη δημιουργία της κοινής εσωτερικής αγοράς της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁵
- ii) σε μια σειρά από αποκρατικοποιήσεις που θα κάνουν πιο ανταγωνιστικές τις αγορές
- iii) στην απελευθέρωση κλειστών επαγγελματιών και την εξάλειψη εμποδίων εμπορίου

---

⁴ Παρουσιάζει ενδιαφέρον να εξηγήσουμε πως αυτοί οι δύο ακαδημαϊκοί γίγαντες καταλήγουν σε αντίθετα αποτελέσματα ως προς την επίδραση του ανταγωνισμού. Διαβάζοντας προσεκτικά τα κείμενά τους διαπιστώνουμε ότι ο Arrow θεωρεί ότι μετά την καινοτομία η εταιρία είναι προστατευμένη από ενδεχόμενες καινοτομίες από τους ανταγωνιστές της και επομένως απολαμβάνει την βελτιωμένη θέση της στην αγορά για μεγάλο χρονικό διάστημα. Αντίθετα, ο Schumpeter θεωρεί ότι η εταιρία ακόμα και αν βρίσκεται σε (καλύτερος όρος αντί του βελτιωμένη) θέση με μεγάλο μερίδιο σε σύγκριση με τους ανταγωνιστές της, επιζητεί την καινοτομία γιατί «αισθάνεται την ανάσα» τους. Οι ανταγωνιστές με καινοτόμες επενδύσεις μπορούν να πλησιάσουν ή ακόμα και να προσπεράσουν την εταιρία.

⁵ «Ένα χώρο χωρίς εσωτερικά σύνορα μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων σύμφωνα με τις διατάξεις αυτής της Συνθήκης» (Άρθρο 26 παράγραφος 2 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης).

iv) στον αποτελεσματικότερο έλεγχο των μονοπωλίων και των πρακτικών που επηρεάζουν τον ανταγωνισμό (π.χ. συγχωνεύσεις, συμπαιγνίες).

Οι φιλόδοξοι στρατηγικοί στόχοι της Λισαβόνας για την παγκόσμια πρωτιά της Ευρωπαϊκής οικονομίας, παρόλο που κατά καιρούς αναπροσαρμόστηκαν και αναθεωρήθηκαν, δεν έχουν υλοποιηθεί μέχρι σήμερα, ενώ η είσοδος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην οικονομική κρίση μετατόπισε την προσοχή σε πολιτικές σχετικές με την αντιμετώπισή της . Η σχέση ανταγωνισμού και καινοτομίας όμως παρέμεινε στο επίκεντρο ως ένας τρόπος εξόδου από την ύφεση και επαναφορά της οικονομίας στο δρόμο της ανάπτυξης.

II. Η σχέση ανταγωνισμού και καινοτομίας

Ο στόχος της ανάπτυξης μπορεί να επιτευχθεί μόνο αν αντιληφθούμε σε βάθος την πραγματική σχέση ανταγωνισμού και καινοτομίας. Ενώ οι επιστημονικές μελέτες έχουν επικεντρωθεί στην επίδραση του ανταγωνισμού στα κίνητρα των επιχειρήσεων για επενδύσεις σε έρευνα και καινοτομία, ο Ρεθροπουλος (2016) παρουσιάζει την επίδραση του ανταγωνισμού στην δυνατότητα συγκέντρωσης κεφαλαίων για επενδύσεις.⁶ Η επίδραση αυτή γίνεται ιδιαίτερα σημαντική κατά τις περιόδους οικονομικής ύφεσης και ουσιαστικά δείχνει ότι ο ανταγωνισμός μπορεί να επηρεάσει την πρόσβαση των εταιριών σε αναγκαία επενδυτικά κεφάλαια για καινοτομία.

Όταν ο ανταγωνισμός στην αγορά εντείνεται, οι εταιρίες έχουν μικρότερο κέρδος και επομένως μικρότερη δυνατότητα να επενδύσουν σε καινοτομία μέσω εσωτερικής χρηματοδότησης. Παράλληλα, βρίσκουν πιο δύσκολα εξωτερική χρηματοδότηση για δύο κυρίως λόγους. Με δεδομένο ότι οι επενδύσεις στην καινοτομία είναι μακρόπνοες και εμπεριέχουν ρίσκο, η μειωμένη κερδοφορία των επιχειρήσεων περιορίζει τις εγγυήσεις που μπορούν να δώσουν στους δυνητικούς δανειστές – επενδυτές. Έτσι είναι πιο δύσκολο να προσελκύσουν κεφάλαια λόγω του ενδεχόμενου ηθικού κινδύνου για τους επενδυτές⁷. Επιπρόσθετα, κατά την διάρκεια κρίσεων, λόγω της έλλειψης ρευστότητας η προσφορά χρηματοδότησης μειώνεται δραστικά και η εύρεση εξωτερικών κεφαλαίων γίνεται προβληματική. Επομένως, η αύξηση της ανταγωνιστικότητας μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την πρόσβαση των επιχειρήσεων σε χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, φαινόμενο που μεγεθύνεται κατά την διάρκεια κρίσεων.

Ενώ η βιβλιογραφία⁸ έχει επικεντρωθεί στα κίνητρα για καινοτομία, συνεπώς στο πόσο οι εταιρίες «θέλουν» να καινοτομήσουν, η μελέτη του πόσο «μπορούν» να καινοτομήσουν (συγκεντρώνοντας τα απαραίτητα κεφάλαια) μας βοηθά να αντιληφθούμε τη συνολική επίδραση του ανταγωνισμού πάνω στην καινοτομία. Εφόσον, η αύξηση του ανταγωνισμού μειώνει το κέρδος των εταιριών, δεν μπορεί να αυξάνει την δυνατότητά τους να καινοτομήσουν. Επομένως, αυτή η δεύτερη επίδραση

⁶ Παρόλο που υπάρχει εκτεταμένη βιβλιογραφία στο πως οι οικονομικοί περιορισμοί (μετρούμενοι συνήθως από ταμειακές ροές, βαθμό ρευστότητας και πιστοληπτική ικανότητα) επηρεάζουν τις επενδύσεις των επιχειρήσεων στην καινοτομία, δεν υπάρχει κάποια προηγούμενη μελέτη που να συσχετίζει τον ανταγωνισμό με αυτούς τους περιορισμούς. Σε έρευνα του Ο.Ο.Σ.Α. (European Community Innovation Survey) τα πιο συχνά εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι εταιρίες για να επενδύσουν στην καινοτομία είναι το υψηλό κόστος τέτοιων επενδύσεων, η έλλειψη χρηματοδότησης και το οικονομικό ρίσκο της επένδυσης.

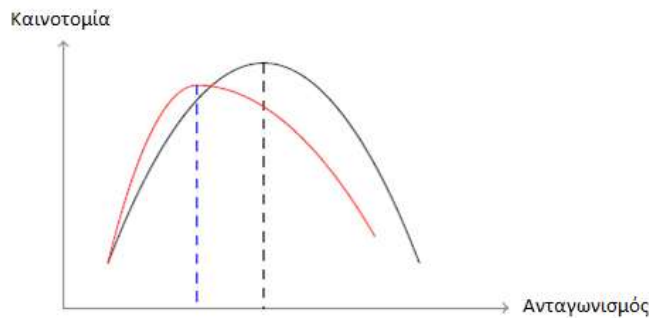
⁷ Στην περίπτωση μας, αν μία επιχείρηση δεν είναι σε θέση να δώσει μεγάλες εγγυήσεις στον επενδυτή, ενδεχόμενη αποτυχία της επένδυσης σε καινοτομία δεν την οδηγεί σε μεγάλες ζημιές σε αντίθεση με τον επενδυτή. Έτσι, υπάρχει ο ηθικός κίνδυνος ότι η εταιρία δεν θα καταβάλει το μέγιστο για την επιτυχή κατάληξη της επένδυσης, αφού ο επενδυτής θα επωμιστεί το κόστος έναντι μικρών εγγυήσεων. Οι Holmstrom και Tirole (1997) αναλύουν στο θεωρητικό τους μοντέλο πως ο ηθικός κίνδυνος εμποδίζει τις εταιρίες με μικρές εγγυήσεις στο να έχουν πρόσβαση σε τραπεζικό δανεισμό. Η δουλειά τους όμως δεν σχετίζεται με τον ανταγωνισμό και την καινοτομία.

⁸ Ενδεικτική βιβλιογραφία περιλαμβάνει «παραδοσιακά» μοντέλα βιομηχανικής οργάνωσης όπως: Salor (1977), Dixit and Stiglitz (1977), Scharfstein (1988), Gilbert and Newbery (1982), καθώς και ερευνητικές εργασίες πάνω στην οικονομική ενδογενή μεγέθυνση όπως: Aghion and Howitt (1992), Romer (1990), Grossman and Helpman (1991).

είναι είτε αρνητική, είτε αμελητέα αν η εταιρία έχει δεσπόζουσα θέση στην αγορά και η αύξηση του ανταγωνισμού είναι μικρή.

Ο συνδυασμός όλων των επιδράσεων του ανταγωνισμού σε ένα θεωρητικό μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης μας οδηγεί στην εύρεση της συνολικής επίδρασης της αύξησης του ανταγωνισμού στην καινοτομία των επιχειρήσεων η οποία παρουσιάζεται στο παρακάτω συνοπτικό σχήμα:

Η σκούρα καμπύλη αντιστοιχεί στην περίπτωση που η οικονομία είναι στο μονοπάτι της ανάπτυξης και είναι παρόμοια με την σχέση που προβλέπεται από την μελέτη των Aghion, Bloom, Blundell, Griffith και Howitt (2005) ενώ η ερυθρή καμπύλη αντιστοιχεί στην σχέση ανταγωνισμού-καινοτομίας κατά την διάρκεια μιας οικονομικής ύφεσης. Στον κάθετο άξονα του σχήματος ορίζεται το μέγεθος των εταιρικών επενδύσεων σε καινοτομία. Στον οριζόντιο άξονα αναπαρίσταται ο βαθμός του ανταγωνισμού στην αγορά.

Στην περίπτωση που η οικονομία δεν είναι σε ύφεση τότε η επίδραση του ανταγωνισμού στη δυνατότητα των επιχειρήσεων να βρουν τα απαραίτητα επενδυτικά κεφάλαια είναι μικρή και δεν επηρεάζει ποσοτικά την σχέση ανταγωνισμού και καινοτομίας. Όταν ο ανταγωνισμός είναι μικρός, ενδεχόμενη αύξηση του ανταγωνισμού, οδηγεί σε περισσότερη καινοτομία λόγω του «φαινομένου της αντικατάστασης» του Arrow, ενώ όταν ο βαθμός του ανταγωνισμού είναι μεγάλος, η αύξηση του ανταγωνισμού οδηγεί σε μείωση των καινοτόμων επενδύσεων όπως προβλέπει η «δημιουργική καταστροφή» του Schumpeter. Έτσι, η σχέση ανταγωνισμού και καινοτομίας δεν είναι μονότονη αλλά εξαρτάται από το βαθμό ανταγωνισμού πριν από την αύξηση. Συνεπώς, σε ανταγωνιστικές οικονομίες, περαιτέρω αύξηση του ανταγωνισμού οδηγεί σε παρέκκλιση της οικονομίας από το μονοπάτι της ανάπτυξης λόγω της μείωσης της καινοτομίας ενώ σε οικονομίες που χαρακτηρίζονται από μονοπώλια, αύξηση του ανταγωνισμού και περιορισμός των μονοπωλίων οδηγεί στην ανάπτυξη.

Ενδεχόμενη αύξηση του ανταγωνισμού έχει διαφορετική επίδραση στους διαφορετικούς κλάδους της οικονομίας. Συγκεκριμένα, στις βιομηχανίες που οι επιχειρήσεις έχουν παρόμοιο κόστος παραγωγής, η επίδραση αναμένεται να είναι θετική καθώς οι εταιρίες έχουν μεγαλύτερα κίνητρα να καινοτομήσουν ώστε να

αυξήσουν το κέρδος τους. Στις βιομηχανίες, αντίθετα, όπου υπάρχει διασπορά τεχνολογιών παραγωγής και τεχνολογικοί ηγέτες με μειωμένο κόστος παραγωγής σε σύγκριση με τους ανταγωνιστές τους, η αύξηση του ανταγωνισμού μειώνει τα κίνητρα για καινοτομία. Συγκεκριμένα, οι επιχειρήσεις που έχουν είτε μεγαλύτερο κόστος παραγωγής ή χαμηλότερης ποιότητας προϊόντα διαβλέπουν ότι η καινοτομία θα τους βοηθήσει να είναι πιο ανταγωνιστικοί και να πλησιάσουν τους ηγέτες της βιομηχανίας. Αλλά, εφόσον, ο βαθμός του ανταγωνισμού (στην μετά την καινοτομία περίοδο) αυξάνει, τα κέρδη της καινοτομίας μειώνονται. Από την άλλη, οι ηγέτες της βιομηχανίας, έχουν μειωμένα κίνητρα για καινοτομία επειδή ήδη απολαμβάνουν δεσπόζουσα θέση στην αγορά και δεν αισθάνονται να απειλούνται από τους ανταγωνιστές τους αφού αυτοί έχουν μειωμένα κίνητρα να ελαττώσουν το παραγωγικό τους κόστος και να τους πλησιάσουν.

Ο βαθμός του ανταγωνισμού που αντιστοιχεί στη μεγιστοποίηση της καινοτομίας είναι κρίσιμος για τις αναπτυξιακές οικονομικές πολιτικές που πρέπει να υιοθετηθούν. Σε αγορές με μεγάλες συγκεντρώσεις, οικονομικές πολιτικές όπως η απελευθέρωση των κλειστών επαγγελμάτων, η αναδιάρθρωση της επιτροπής ανταγωνισμού για την πιο αποτελεσματική λειτουργία της και οι ιδιωτικοποιήσεις μπορούν μέσω της αύξησης του ανταγωνισμού να οδηγήσουν στην ανάπτυξη. Σε ανταγωνιστικές οικονομίες όμως (με βαθμούς ανταγωνισμού δεξιά του μεγίστου της καμπύλης στο σχήμα), περεταίρω αύξηση του ανταγωνισμού μέσω τέτοιων οικονομικών πολιτικών έχει ως αποτέλεσμα την μείωση της καινοτομίας.

Όταν η οικονομία είναι σε ύφεση, ο ανταγωνισμός επηρεάζει επιπρόσθετα την δυνατότητα των επιχειρήσεων να χρηματοδοτήσουν τις επενδύσεις. Η αύξηση του ανταγωνισμού:

- μειώνει την κερδοφορία των επιχειρήσεων και συνεπώς περιορίζει την εσωτερική χρηματοδότηση μακρόπνοων επενδύσεων καινοτομίας και
- δυσχεραίνει την πρόσβαση των επιχειρήσεων σε επενδυτικά κεφάλαια και τραπεζικό δανεισμό μεγεθύνοντας τον «ηθικό κίνδυνο» του δανεισμού, όπως περιέγραψαν πρώτοι οι νομπελίστες Holmstrom and Tirole (1997). Η αύξηση του ανταγωνισμού μειώνει τα εσωτερικά κεφάλαια για επενδύσεις και αυξάνει τον «ηθικό κίνδυνο» εξωτερικής χρηματοδότησης. Οι επιχειρήσεις αναγκάζονται να μειώσουν δραστικά την εξωτερική τους χρηματοδότηση και επομένως μειώνουν τις επενδύσεις τους στην καινοτομία.

Όσο πιο βαθιά είναι η ύφεση και η έλλειψη ρευστότητας, τόσο πιο αρνητική είναι η επίδραση του ανταγωνισμού στην καινοτομία. Το αποτέλεσμα είναι ότι η συνολική επίδραση του ανταγωνισμού στην οικονομία είναι περισσότερο αρνητική. Η καμπύλη της σχέσης μετατοπίζεται προς μικρότερους βαθμούς ανταγωνισμού περιορίζοντας την θετική συνεισφορά του στην καινοτομία εξαιτίας της επιπρόσθετης αρνητικής επίδρασης του ανταγωνισμού που γίνεται μη αμελητέα κατά την περίοδο ύφεσης. Πολιτικές που έχουν ως στόχο ή ως αποτέλεσμα την αύξηση του ανταγωνισμού πρέπει να αντιμετωπίζονται με προσοχή, ιδίως κατά τις περιόδους οικονομικών κρίσεων.

Το πόσο βαθιά είναι η ύφεση έχει αντίκτυπο στη σχέση ανταγωνιστικότητας και καινοτομίας. Το μέγεθος της ύφεσης και η έλλειψη ρευστότητας που αυτή επιφέρει προκαλεί ανάλογη μετατόπιση του μεγίστου της καμπύλης της σχέσης προς τα αριστερά, προς μικρότερους βαθμούς ανταγωνισμού. Συνεπώς, οι αρνητικές επιπτώσεις του ανταγωνισμού επεκτείνονται σε μεγαλύτερο εύρος τιμών του οριζόντιου άξονα κατά τις περιόδους ύφεσης.

Όπως προκύπτει από το παραπάνω σχήμα, στις οικονομίες με μικρούς βαθμούς ανταγωνισμού (για βαθμούς αριστερά του μεγίστου της ερυθρής καμπύλης) οι εταιρίες καινοτομούν περισσότερο κατά την διάρκεια κρίσεων από ότι κατά την απουσία τους. Σε αγορές με μεγάλες συγκεντρώσεις και μονοπωλιακά καθεστώτα, οι εταιρίες έχουν μεγαλύτερη δυνατότητα να χρηματοδοτήσουν τις επενδύσεις τους ακόμα και αν η οικονομία είναι σε ύφεση. Ενδεχόμενη καινοτομία θα τους οδηγήσει σε ακόμα καλύτερη θέση στην αγορά που δραστηριοποιούνται αφού λόγω της ύφεσης είναι πιο δύσκολο για τους ανταγωνιστές τους να καινοτομήσουν και να τους φτάσουν. Έτσι, έχουν αυξημένα κίνητρα να είναι οι πρώτοι που θα καινοτομήσουν και να αφήσουν πίσω τους ανταγωνιστές τους. Οι οικονομικές κρίσεις δεν έχουν μόνο αρνητικές επιπτώσεις στην καινοτομία και στον τρόπο που επιδρά ο ανταγωνισμός σε αυτήν. Οι δυνατοί «παίκτες» της βιομηχανίας μπορούν να χρησιμοποιήσουν την κρίση για να αυξήσουν το μερίδιό τους στην αγορά καινοτομώντας έναντι των μικρότερων ανταγωνιστών που αδυνατούν να τους ακολουθήσουν.

Βέβαια, η καινοτομία των μεγάλων επιχειρήσεων φέρνει σε πιο δυσχερή θέση τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και αυξάνουν την συγκέντρωση των αγορών. Από μία δυναμική σκοπιά, επομένως, η καινοτομία οδηγεί σε μείωση του ανταγωνισμού μελλοντικά και ίσως να επιφέρει αρνητικές συνέπειες στους καταναλωτές.

Τα ευρήματα αυτά επιβεβαιώνονται από προκαταρκτική εμπειρική άσκηση με βάση δεδομένων από την Τράπεζα της Γαλλίας. Χρησιμοποιώντας ετήσια δεδομένα από 14 βιομηχανίες της Γαλλικής επικράτειας από το 2004 ως το 2012 σε σύνολο 16.699 εταιριών, υπολογίζω εμπειρικά την σχέση ανταγωνισμού και καινοτομίας και τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν τις θεωρητικές προβλέψεις⁹.

Οι επενδύσεις στην καινοτομία εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό και από το νομοθετικό πλαίσιο της πνευματικής ιδιοκτησίας και των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που έχουν ως σκοπό να προστατεύουν τις καινοτόμες επενδύσεις από την μίμηση και τον ανταγωνισμό. Στη φαρμακευτική βιομηχανία για παράδειγμα, μία επιχείρηση θα επενδύσει στην δημιουργία ενός νέου φαρμάκου με σκοπό την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση μιας αρρώστιας, μόνο αν έχει κέρδος από μία τέτοια επένδυση. Γι' αυτό και εκδίδει δίπλωμα ευρεσιτεχνίας για το καινούργιο φάρμακο, έτσι ώστε να έχει το

⁹ Θεωρώντας τον δείκτη Lerner ως μέτρο για τον βαθμό ανταγωνισμού, υπολογίζω το μέγιστο της καμπύλης στο 0.4 για την κανονική περίοδο της Γαλλικής οικονομίας και 0.24 σε συνθήκες ύφεσης (τιμή που αντιστοιχεί σε μεγάλη συγκέντρωση αγοράς). Ο βαθμός Lerner ορίζεται ως ποσοστιαία διαφορά μεταξύ της τιμής της επιχείρησης και του οριακού κόστους της (δηλαδή του ανταγωνιστικού επιπέδου τιμών). Ο υπολογισμός επαναλαμβάνεται λαμβάνοντας υπόψη μεταρρυθμίσεις των Γαλλικών αγορών που είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση του ανταγωνισμού αντί για τον δείκτη Lerner χωρίς ουσιαστικές ποσοτικές ή ποιοτικές διαφορές.

αποκλειστικό δικαίωμα χρήσης του στην αγορά. Αν το νομοθετικό πλαίσιο που προστατεύει την πνευματική ιδιοκτησία δεν είναι ισχυρό, τότε ενδεχόμενες απομιμήσεις του φαρμάκου από ανταγωνιστές χωρίς την σχετική άδεια από τον εφευρέτη καθιστούν την απόδοση της επένδυσης για την ανάπτυξη του φαρμάκου μη ελκυστική. Από την άλλη, λόγω της προστασίας της πνευματική ιδιοκτησίας, αν κάποια άλλη εταιρία θέλει να χρησιμοποιήσει την τεχνογνωσία πίσω από την κατασκευή του φαρμάκου για την ανάπτυξη ενός άλλου ακόμα πιο βελτιωμένου σκευάσματος, πρέπει να λάβει την σχετική άδεια από τον εφευρέτη έναντι του ανάλογου αντιτίμου που θα συμφωνηθεί. Αν όμως αυτή η εταιρία, πρέπει να χρησιμοποιήσει τεχνογνωσία από καινοτόμες επενδύσεις πολλαπλών εφευρετών για την ανάπτυξη του νέου φαρμάκου, το κόστος της επένδυσης αυξάνεται σημαντικά και επομένως η επένδυση γίνεται μη ελκυστική.

Το αν η προστασία της πνευματική ιδιοκτησία είναι ευεργετική για επενδύσεις στην καινοτομία ή αυξάνει υπερβολικά το κόστος επένδυσης είναι ένα ερώτημα στο οποίο η ακαδημαϊκή κοινότητα έχει δώσει διαφορετικές απαντήσεις. Σίγουρα η απάντηση εξαρτάται από τον φύση και την δομή της βιομηχανίας η οποία μελετάται. Ένα σημαντικό σημείο που αξίζει περαιτέρω διερεύνησης είναι το κατά πόσο η επένδυση εμπεριέχει προστατευμένες ιδέες ή προϊόντα προηγούμενων καινοτομιών. Στην βιομηχανία για παράδειγμα κατασκευής λογισμικού υπολογιστών, η κάθε ανάπτυξη καινούργιου λογισμικού εμπεριέχει χιλιάδες προστατευμένες καινοτόμες ιδέες για την χρησιμοποίηση των οποίων απαιτείται πληρωμή των εφευρετών. Έτσι το κόστος της ανάπτυξης καινούργιων προϊόντων γίνεται απαγορευτικό. Γι' αυτό ακριβώς ο νομπελίστας οικονομολόγος Eric Maskin (βλέπε Bessen and Maskin, 2009) προτείνει την κατάργηση των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας σε τέτοιες βιομηχανίες όπου η ανάπτυξη καινούργιων προϊόντων ή εφευρέσεων εμπεριέχει αναγκαστικά την χρησιμοποίηση πολλαπλών διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας.

Ο βαθμός προστασίας ιδεών και εφευρέσεων σχετίζεται άμεσα με το κόστος νέων καινοτόμων επενδύσεων. Για παράδειγμα, ο μεγάλος βαθμός πνευματικής προστασίας κατά τις περιόδους ύφεσης, όπου η πρόσβαση σε τραπεζικό δανεισμό είναι προβληματική, μπορεί να αναστείλει επενδύσεις στην καινοτομία. Ειδικά αν οι επιχειρήσεις λειτουργούν σε βιομηχανίες με μεγάλο βαθμό ανταγωνισμού, όπου τα εσωτερικά κεφάλαια και η κερδοφορία είναι περιορισμένα. Θα μπορούσαμε επομένως να πούμε ότι κατά τις περιόδους κρίσεων, όπου η προσφορά δανεισμού είναι περιορισμένη και υπάρχει έλλειψη ρευστότητας, η αυστηρή επιβολή της πνευματικής ιδιοκτησίας μεγεθύνει τις αρνητικές επιπτώσεις του ανταγωνισμού στην ανάπτυξη. Ορισμένος (σχετικά μικρός) βαθμός μίμησης είναι ευεργετικός για καινοτομία και ανάπτυξη, διότι βοηθά τις επιχειρήσεις να υιοθετούν νέες πιο αποδοτικές τεχνολογίες και να εκσυγχρονίζουν τις διαδικασίες παραγωγής τους σε χαμηλό κόστος. Παρότι η μίμηση οδηγεί σε μεγαλύτερο βαθμό ανταγωνισμού στις αγορές, μπορεί να μειώσει δραστικά τις αρνητικές του επιπτώσεις στην καινοτομία μέσω της μείωσης του κόστους για καινοτόμες επενδύσεις.

III. Προτάσεις για μεταρρυθμίσεις

Η αρνητική επίδραση του ανταγωνισμού, ειδικότερα κατά την διάρκεια κρίσεων, δεν σημαίνει απαραίτητα ότι πολιτικές που επιφέρουν αύξηση του ανταγωνισμού, αναγκαστικά αναστέλλουν την ανάπτυξη της οικονομίας. Το υπόλοιπο αυτού του άρθρου αφιερώνεται σε προτάσεις για αναπτυξιακές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις κατά την διάρκεια κρίσεων οι οποίες εμπεριέχουν αύξηση του ανταγωνισμού και λαμβάνουν υπόψη τα παραπάνω ευρήματα.

Η πρώτη πρόταση έχει να κάνει με το γεγονός ότι κατά την διάρκεια κρίσεων η πραγματική οικονομία, λόγω της έλλειψης ρευστότητας, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την πρόσβαση σε χρηματοδότηση από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Έτσι, μεταρρυθμίσεις που οδηγούν στην αύξηση του ανταγωνισμού πρέπει να συνοδεύονται από μεταρρυθμίσεις που αφορούν την δυνατότητα των εταιριών να έχουν πρόσβαση στο πιστωτικό σύστημα και που θα ακυρώνουν την όποια αρνητική επίδραση του ανταγωνισμού στην συγκέντρωση χρηματοδότησης. Συνήθως οι προτεινόμενες μεταρρυθμίσεις που έχουν ως στόχο την αύξηση του ανταγωνισμού στις αγορές δεν περιλαμβάνουν αναφορές στην πιστοληπτική ικανότητα των εταιριών και συνεπώς στη δυνατότητά τους να βρουν χρηματοδότηση. Αυτή η παράληψη γίνεται ιδιαίτερα σημαντική κατά τη διάρκεια οικονομικών κρίσεων όπου η πραγματική οικονομία είναι πιο εξαρτημένη από τα κέντρα προσφοράς χρηματοδότησης.

Η επιλογή του τρόπου χρηματοδότησης είναι επίσης πολύ σημαντική. Παρόλο που ο τραπεζικός δανεισμός δίνει την ευχέρεια στις εταιρίες να διαχειριστούν τις επενδύσεις τους με τον τρόπο που επιθυμούν (π.χ. επιλογή ερευνητικού προσωπικού, στάδια ανάπτυξης του ερευνητικού προγράμματος και επιμέρους στόχοι) αυξάνει τον ηθικό κίνδυνο για τις τράπεζες οι οποίες, ως επί το πλείστον δεν έχουν πρόσβαση στη διαχείριση της επένδυσης. Το πρόβλημα γίνεται ιδιαίτερα εμφανές όταν οι εγγυήσεις που προσφέρουν οι επιχειρήσεις σε αντάλλαγμα της χρηματοδότησης δεν δύναται να είναι ιδιαίτερα μεγάλες. Σε αυτήν την περίπτωση ο ηθικός κίνδυνος μεταφράζεται ως ο κίνδυνος να μην διαχειριστούν τις επενδύσεις τους οι επιχειρήσεις με τον βέλτιστο τρόπο διότι το μεγαλύτερο μέρος της επένδυσης ανήκει στους επενδυτές και οι ίδιες οι επιχειρήσεις δεν έχουν μεγάλο ίδιο όφελος από την επιτυχία της επένδυσης. Εφόσον οι εγγυήσεις δανεισμού αναμένονται να είναι μικρές κατά την διάρκεια της ύφεσης, οι δανειστές, λόγω του μεγάλου ηθικού κινδύνου δεν έχουν κίνητρα να επενδύσουν στις αγορές. Η εισαγωγή επιχειρηματικών κεφαλαίων, που είναι ιδιαίτερα διαδεδομένος τρόπος δανεισμού στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, μπορεί να λύσει εν μέρει το πρόβλημα του ηθικού κινδύνου και να αυξήσει την ρευστότητα στην αγορά. Αυτός ο τρόπος δανεισμού επιτρέπει στους επενδυτές να έχουν άμεση πρόσβαση στη διαχείριση των πόρων που διαθέτουν και να αποφασίζουν για την πορεία της επένδυσης αναλόγως με την πρόοδο της έρευνας για καινοτομία. Η άμεση συμμετοχή στις στρατηγικές αποφάσεις της επένδυσης μειώνει αισθητά τον ηθικό κίνδυνο και επομένως τα αρνητικά αποτελέσματα της αύξησης του ανταγωνισμού.

Η τρίτη πρόταση αφορά τις βιομηχανικές πολιτικές που μπορούν να συνοδεύσουν ενδεχόμενη αύξηση του ανταγωνισμού βοηθώντας τις επιχειρήσεις στις επενδύσεις τους. Εκτεταμένες μελέτες από τον Ο.Ο.Σ.Α. υποστηρίζουν ότι οι καινοτομία των επιχειρήσεων αυξάνεται όταν το κράτος παρέχει φορολογικές ελαφρύνσεις στις εταιρίες που καινοτομούν. Τέτοια φορολογικά κίνητρα γίνονται ιδιαίτερα σημαντικά κατά την διάρκεια κρίσεων. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε συνδυασμό με την αύξηση του ανταγωνισμού για να εξαλείψουν οποιαδήποτε αντικίνητρα για επενδύσεις, που αυτή (η αύξηση) εμπεριέχει. Οι πολιτικές ανταγωνισμού και βιομηχανικής οργάνωσης και το αν μπορούν να συνδυαστούν ή πρέπει να εφαρμόζονται χωριστά έχει γίνει πεδίο έντονης πολιτικής αντιπαράθεσης σε ευρωπαϊκό επίπεδο (βλέπε Aghion et. al., 2011). Η πρόταση για τον συνδυασμό τους ουσιαστικά προβάλλει την θέση ότι κατά την διάρκεια των οικονομικών κρίσεων, αυτές οι πολιτικές μπορούν να συμπληρώσουν η μία την άλλη σε μεγάλο βαθμό αν είναι προσεκτικά σχεδιασμένες (πρόταση που είναι σε συμφωνία με την πρόσφατη μελέτη των Aghion et. al., 2015). Βεβαίως, εκτός από τις φόρο-ελαφρύνσεις, προσεκτικά στοχευόμενες επιδοτήσεις σε καινοτόμες επιχειρήσεις μπορούν να επιφέρουν παρόμοια ευεργετικά αποτελέσματα.

Δεν θα πρέπει να αγνοούμε ότι η υιοθέτηση τέτοιων βιομηχανικών πολιτικών μπορεί να σχετίζεται με επιλεκτικές κρυφές ενισχύσεις του κράτους προς συγκεκριμένες επιχειρήσεις με αποτέλεσμα να αποκτήσουν το πλεονέκτημα στην αγορά απέναντι στους ανταγωνιστές τους. Η επιτροπή ανταγωνισμού επομένως θα πρέπει να «αγρυπνά» και να ερευνά περιπτώσεις που σχετίζονται με τέτοιες πρακτικές όπως ορίζει η συνθήκη για την λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την περιφρούρηση του υγιούς και δίκαιου ανταγωνισμού.

Επιπρόσθετα, τέτοιες βιομηχανικές πολιτικές επιβαρύνουν τον κρατικό προϋπολογισμό είτε αυξάνοντας τις δαπάνες (επιδοτήσεις), είτε μειώνοντας τα έσοδα (φόρο-ελαφρύνσεις). Επομένως, η εφαρμογή τους ίσως αποδειχτεί προβληματική για χώρες που βρίσκονται σε πρόγραμμα αυστηρής δημοσιονομικής πολιτικής ή πρόγραμμα λιτότητας. Τέτοια προγράμματα έχουν μικρού χρονικού ορίζοντα δημοσιονομικούς στόχους, ενώ πολιτικές που σχετίζονται με την ανάπτυξη και την καινοτομία είναι μακροπρόθεσμες και απαιτούν μακρόπνοο σχέδιο επενδύσεων. Το κρίσιμο ερώτημα είναι κατά πόσο μπορούμε να παρεκκλίνουμε από άμεσους δημοσιονομικούς στόχους για την μακροπρόθεσμη ανάπτυξη της οικονομίας μέσω της παροχής κινήτρων για επενδύσεις στην καινοτομία.

Στην περίπτωση που θέλουμε να αυξήσουμε τον ανταγωνισμό στην αγορά, τέτοιες μακρόπνοες πολιτικές (που δεν υποκινούνται από κίνητρα επιλεκτικών ενισχύσεων συγκεκριμένων επιχειρήσεων) μπορούν να περιορίσουν σημαντικά ενδεχόμενα αρνητικά αποτελέσματα στην ανάπτυξη, επομένως είναι κάτι παραπάνω από επιβεβλημένες.

Προχωρώντας, η σχέση του ανταγωνισμού με τους οικονομικούς περιορισμούς στις επενδύσεις των εταιριών γίνεται αρκετά εμφανής αν ανατρέξουμε σε συγκεκριμένα φαινόμενα που προκάλεσε η οικονομική κρίση στις αγορές. Είναι ξεκάθαρο ότι από την αρχή της κρίσης, οι επιτροπές ανταγωνισμού ανά την Ευρώπη, ήρθαν πολλές φορές αντιμέτωπες με τις λεγόμενες υποθέσεις συγχωνεύσεων και συμπαιγνιών¹⁰ κρίσεως. Υποθέσεις δηλαδή στις οποίες εταιρίες λόγω των άσχημων οικονομικών συνθηκών στις αγορές αποφάσισαν να περιορίσουν τον ανταγωνισμό είτε μέσω συγχωνεύσεων, είτε μέσω συμφωνιών για της αύξηση της τιμής πώλησης των προϊόντων τους σε επίπεδο μεγαλύτερο από την ανταγωνιστική τους τιμή.

Παράδειγμα της πρώτης κατηγορίας υποθέσεων είναι η συγχώνευση της Ολυμπιακής με την Aegean. Παρόλο, που η ευρωπαϊκή επιτροπή αρχικά απέρριψε την συγχώνευση, λόγω των μεγάλων συγκεντρώσεων των δύο εταιριών, η Ολυμπιακή κατάφερε στην συνέχεια να πείσει την επιτροπή ότι βρίσκεται στα πρόθυρα χρεοκοπίας και ότι η συγχώνευση είναι αναγκαία για την συνέχιση της λειτουργίας της εταιρίας. Η λογική της απόφασης αναφέρει ότι ενδεχόμενη χρεοκοπία θα άφηνε την ελληνική αγορά με ένα μόνο σημαντικό αερομεταφορέα στην πολιτική αεροπορία. Επομένως, η συγχώνευση δεν θα οδηγούσε σε μείωση του ανταγωνισμού, αφού σε κάθε περίπτωση θα υπήρχε μόνο μία μεγάλη εταιρία στην αγορά. Βέβαια, η συγχώνευση οδήγησε στην είσοδο άλλων εταιριών όπως η Ryanair που πήραν μέρος από το μερίδιο της αγοράς αυξάνοντας τον ανταγωνισμό. Στην πράξη ο ισχυρισμός της χρεοκοπίας είναι πολύ δύσκολος να αποδεχτεί και δεν γνωρίζω προσωπικά άλλη παρόμοια υπόθεση πέρα από αυτή της Ολυμπιακής που η επιτροπή αποδέχτηκε αυτόν τον ισχυρισμό. Επιπλέον, είναι πολύ δύσκολο να προβλέψεις αν μελλοντικά άλλες εταιρίες θα εισέρθουν στην αγορά. Τέτοιες δυναμικές προοπτικές των συγχωνεύσεων που επηρεάζουν άμεσα τον βαθμό του ανταγωνισμού στην αγορά είναι σημαντικές για τις επενδύσεις στην καινοτομία. Εφόσον, σε βιομηχανίες μεγάλων συγκεντρώσεων η αύξηση του ανταγωνισμού οδηγεί σε περισσότερη εταιρική καινοτομία, οι επιτροπές πρέπει να αναπτύξουν καινούργια οικονομικά μοντέλα και τεχνικές ώστε να προβλέπουν τα δυναμικά αποτελέσματα των προτεινόμενων συγχωνεύσεων πέρα από τα στατικά τους αποτελέσματα όπως αυτά υπολογίζονται από προσομοιώσεις. Βέβαια, συγχωνεύσεις μπορεί να προκαλέσουν περαιτέρω συγχωνεύσεις και μεγαλύτερη μείωση του ανταγωνισμού. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της συγχώνευσης BT Group και EE Limited στον τομέα των τηλεπικοινωνιών στο Ηνωμένο Βασίλειο. Η συγχώνευση αυτή προκάλεσε την ανακοίνωση της συγχώνευσης μεταξύ O2 και THREE μειώνοντας ακόμα περισσότερο τον μελλοντικό ανταγωνισμό στην συγκεκριμένη αγορά (αν επιτραπεί από τις αρμόδιες επιτροπές).

Όσον αφορά τώρα τις συμπαιγνίες, που εξ ορισμού περιορίζουν τον ανταγωνισμό, σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό δίκαιο αν τέτοιες συμφωνίες είναι ο μοναδικός τρόπος ώστε οι εταιρίες να επενδύσουν στην καινοτομία και αν τα κέρδη από τις επενδύσεις

¹⁰ Συμπαιγνία είναι η κατάσταση στην οποία οι τιμές των επιχειρήσεων είναι υψηλότερες από κάποιο ανταγωνιστικό υπόβαθρο (είναι συνήθως η τιμή ισορροπίας σε ένα υπόδειγμα στο οποίο οι επιχειρήσεις ανταγωνίζονται μόνο μια φορά στην αγορά είτε σε τιμές είτε σε ποσότητες).

τους τα μοιράζονται σε δίκαιο βαθμό με τους καταναλωτές, τότε είναι επιτρεπτές και δεν επισύρουν χρηματικές ποινές (υπό την προϋπόθεση ότι δεν εξαλείφουν τελείως τον ανταγωνισμό), όπως προβλέπεται από το άρθρο 101.3 της συνθήκης για την λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι συμπαιγνίες κρίσης ενδέχεται να βοηθούν στο να ανακάμψουν οι αγορές οι οποίες βρίσκονται σε πτώση λόγω της κρίσης παρόλο που περιορίζουν τον ανταγωνισμό. Στο παρελθόν η επιτροπή είχε παραχωρήσει απαλλαγές στις περιπτώσεις τέτοιων συμφωνιών, κυρίως στις βιομηχανίες ναυπηγικής, του χάλυβα του άνθρακα και των ιδιωτικών οχημάτων. Το σκεπτικό τέτοιων απαλλαγών είναι σε συμφωνία με τα ευρήματα που παρουσίασα παραπάνω για την σχέση ανταγωνισμού με την καινοτομία και ανάπτυξη. Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμα και ο πρώην αρχι-οικονομολόγος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Massimo Motta συνιστά μεγαλύτερη επιείκεια απέναντι στις συμπαιγνίες κατά την διάρκεια των κρίσεων (Fabra και Motta, 2013). Συνδέοντας την πολιτική του ανταγωνισμού των αγορών με την κατάσταση της οικονομίας είναι ένα από κρίσιμα θέματα που ακόμη επιζητούν την ξεκάθαρη θέση των επιτροπών ανταγωνισμού.

IV. Σύνοψη

Συνοψίζοντας, η επίδραση του ανταγωνισμού στην καινοτομία έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που παρατηρούνται μόνο κατά την διάρκεια οικονομικών κρίσεων όπου οι επενδυτικοί περιορισμοί των επιχειρήσεων μεγεθύνονται. Ο ανταγωνισμός περιορίζει τη δυνατότητα εύρεσης κεφαλαίων για επενδύσεις. Σε αγορές με μεγάλες συγκεντρώσεις, οι εταιρίες καινοτομούν περισσότερο κατά την διάρκεια των κρίσεων για να αυξήσουν όσο μπορούν την κερδοφορία τους. Σε πιο ανταγωνιστικές οικονομίες, ο ανταγωνισμός έχει αρνητική επίδραση. Λαμβάνοντας υπόψη αυτά τα ευρήματα, μεταρρυθμίσεις που στοχεύουν στην αύξηση του ανταγωνισμού πρέπει να εμπεριέχουν:

- διατάξεις για την απρόσκοπτη πρόσβαση των εταιριών στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα,
- βιομηχανικές πολιτικές που δίνουν οικονομικά κίνητρα για καινοτόμες επενδύσεις όπως φοροαπαλλαγές και επιδοτήσεις,
- ενθάρρυνση νέων μορφών χρηματοδότησης πέρα από τον τραπεζικό δανεισμό, όπως η χρησιμοποίηση επιχειρηματικών κεφαλαίων,
- αναθεώρηση του νομοθετικού πλαισίου πνευματική περιουσίας λαμβάνοντας υπόψη την αρνητική επίδραση του ανταγωνισμού στην εταιρική καινοτομία,
- περαιτέρω εναρμόνιση της επιτροπής ανταγωνισμού με εταιρικές πολιτικές ανάπτυξης και υιοθέτηση δυναμικών μοντέλων για την μακροπρόθεσμη θεώρηση της εξέλιξης των αγορών κατά την μελέτη συγχωνεύσεων.

Βιβλιογραφία

- Aghion, P., N. Bloom, R. Blundell, R. Griffith and P. Howitt (2005). "Competition and Innovation: An Inverted U Relationship", *The Quarterly Journal of Economics*, 120, 701-728.
- Aghion, P., Boulanger N. and E. Cohen (2011). "Rethinking Industrial Policy", *Bruegel Policy Brief*, 2011/04.
- Aghion, P., Cai, J., Dewatripont, M., Du, L., Harrison, A. and P. Legros (2015). "Industrial Policy and Competition", *American Economic Journal: Macroeconomics*, 7, 4, 1-32.
- Aghion, P. and Howitt P. (1992). "Endogenous Growth Theory", Cambridge, MA: MIT Press.
- Arrow, Kenneth J. (1962). "Economic Welfare and the Allocation of Resources to Invention", New York: Princeton University Press.
- Bessen, J. and E. Maskin (2009). "Sequential Innovation, Patents and Imitation", *The Rand Journal of Economics*, 40, 4, 611–635.
- Bond S., Harhoff D., Van Reenen J. (1999). "Investment, R&D, and Financial Constraints in Britain and in Germany", IFS working paper, 99/5.
- Boone, J. (2001). "Intensity of Competition and the Incentive to Innovate", *International Journal of Industrial Organization*, 19, 705-726.
- Boone, J. (2008). "A new way to measure competition", *Economic Journal*, 118, 1245-1261.
- Boutin, X. (2008). "Above and Beyond the Inverted-U Relationship: Innovation and Product Market Competition in a Dynamic Duopoly", Working Paper.
- Fabra, N. and M. Motta (2013). "Antitrust Fines in Times of Crisis", CERP Discussion Paper 9290.
- Fazzari S.M , Hubbard R.G, Petersen B. C. (1988) , "Financing Constraints and Corporate Investment", *Brookings Papers on Economic Activity*, 141-195.
- Dasgupta,P., and Stiglitz J.E. (1980a). "Industrial Structure and the nature of innovative activity," *Economic Journal*, 90:266-93.
- Dixit, A. and Stiglitz J.E. (1977). "Monopolistic Competition and Optimum Product Diversity," *American Economic Review*, LXVII, 297–308.
- Gilbert R. (2006). "Looking for Mr. Schumpeter: Where Are We in the Competition-Innovation Debate?" In: *Innovation Policy and the Economy*, Volume 6.
- Gilbert, R. and Newbery, D. (1982). "Preemptive Patenting and the Persistence of Monopoly," *American Economic Review*, LXXII, 514–526.

- Goeree Michelle S. and Eric Helland (2010). "Do Research Joint Ventures Serve a Collusive Function?" Working Paper.
- Grossman, G. and Helpman E. (1991). "Innovation and Growth in the Global Economy," Cambridge, MA: MIT Press.
- Hart, Oliver (1983). "The Market Mechanism as an Incentive Scheme", Bell Journal of Economics, XIV, 366-382.
- Holmstrom, Bengt and Jean Tirole (1997). "Financial Intermediation, Loanable Funds, and the Real Sector", The Quarterly Journal of Economics, 112, 3, 663-691.
- Honore, Bo E. (1992). "Trimmed Lad and Least Squares Estimation of Truncated and Censored Regression Models with Fixed Effects," Econometrica, 60, 3, 533-565.
- Jaumotte and Pain (2005a, 2005b), "Innovation in the Business Sector" and "An Overview of Public Policies," OECD Economics Department Working Papers
- B. Mulkay, B. H. Hall and J. Mairesse, (2001). "Firm Level Investment and $R\&D$ in France and the United States: A Comparison," Economics Papers 2001-W2, Economics Group, Nuffield College, University of Oxford.
- Nickell, Steven (1996). "Competition and Corporate Performance", Journal of Political Economy, CIV, 724-746.
- Petropoulos, G. (2016). "The relationship between competition and innovation: How important are firms' financial constraints?", Mimeo AUEB 14th Conference on Research on Economic Theory and Econometrics
- Romer, P. (1990). "Endogenous Technological Change", Journal of Political Economy, XCVIII, 71-102.
- Salop, Steven (1977). "The Noisy Monopolist: Imperfect Information, Price Dispersion and Price Discrimination", Review of Economic Studies, XLIV, 393-406.
- Scharfstein, D. (1988). "Product Market Competition and Managerial Slack," RAND Journal of Economics, XIX, 147-155.
- Schneider and Veugelers (2010), "On young highly innovative companies: why they matter and how (not) to policy support them", Industrial and corporate change, 19 (4), 969-1007.
- Schumpeter, Joseph A. (1934). "The Theory Of Economic Development", Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Schumpeter, Joseph A. (1942). "Capitalism, Socialism and Democracy", New York: Harper and Brothers.